

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN COVID-19 İLE MÜCADELE SINAVI

THE CHALLENGE OF UNITED NATIONS IN RESPONDING TO COVID-19

Ülkü HALATÇI ULUSOY*

Makale Bilgi

Gönderilme: 23/05/2020
Kabul: 18/10/2020

Anahtar Kelimeler

*Birleşmiş Milletler,
Güvenlik Konseyi,
Covid-19,
Genel Sekreter,
Ekonomik ve Sosyal
Konsey,
Dünya Sağlık
Örgütü.*

Article Info

Received: 23/05/2020
Accepted: 18/10/2020

Keywords

*United Nations,
Security Council,
Covid-19,
Secretary General,
Economic and Social
Council,
World Health
Organisation.*

Özet

II. Dünya Savaşı'ndan bu yana karşılaştığı en büyük küresel sorun olan Covid-19 ile mücadele konusunda bugüne kadar etkili bir çözüm üretmemiş olması, zaten ciddi anlamda sorgulanmakta olan Birleşmiş Milletler'in varlık sebebini tekrar tartışmaya açmıştır. Benzer şekilde Birleşmiş Milletler'in uzmanlık kuruluşu olan Dünya Sağlık Örgütü de kendisinden beklenen performansı gösterememiş; ağır eleştirilere maruz kalmıştır. ABD, özellikle Covid-19 nedeniyle suçladığı Çin konusunda etkili soruşturma yapmadığı, görevini gereği gibi yerine getirmediği için Örgüt'e sağladıkları fonu askıya alma kararı almıştır. Sözkonusu durum, evrensel düzeyde kolektif tedbirlerin alınmasını zorlaştırmaktadır. Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluk verilen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, daimi üyelerin karşılıklı suçlamaları ve görüş ayrılıkları nedeniyle pandemi ile mücadelede etkili kararlar alamamıştır. Öte yandan, salgından en fazla etkilenen devletlerin Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri olması da ironiktir. Devletlerin sınırlarını kapatarak tek yanlı mücadele yöntemleri yerine işbirliğine dayalı yöntemler ile mücadele etmesi konusunda Birleşmiş Milletler'in en kısa sürede harekete geçmesi beklenmektedir. Covid-19 salgını sonrası ortaya çıkacak sosyo-ekonomik krizler ancak küresel işbirliği ile aşılabilecektir.

Abstract

The fact that it has not been able to produce an effective solution to combat Covid-19, which is the biggest global problem it has faced since World War, has opened up the reason for the existence of the United Nations, which is already seriously questioned. Similarly, the World Health Organization, which is the specialization institution of the United Nations, did not show the performance expected from it; it was subjected to severe criticism. The USA has decided to suspend the fund they have provided to the Organization, especially since it did not conduct an effective investigation on China, which it accused of Covid-19, and did not perform its duties properly. This situation makes it difficult to take collective measures at a universal level. The United Nations Security Council, which has been given the primary responsibility for the protection of international peace and security, could not act due to the mutual accusations and disagreements of permanent members. On the other hand, it is ironic that the states most affected by the outbreak are permanent members of the Security Council. It is expected that the United Nations will take action as soon as possible to prevent the states from closing their borders and fighting cooperative methods instead of unilateral methods of struggle. The socio-economic crises that will emerge after the Covid-19 outbreak can only be overcome with global cooperation.

I. GİRİŞ

Uluslararası barış ve güvenliği koruma ve temin etme konusunda başlıca sorumluluğun verildiği Birleşmiş Milletler (BM), pekçok konuda olduğu gibi, Covid-19 ile mücadele konusunda da geç kalmıştır. BM'nin uzmanlık kuruluşu olan Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), korona virüsü nedeniyle ortaya çıkan Covid-19 hastalığını, 11 Mart 2020'de 114'ten fazla devlette varlık göstermesi nedeniyle pandemi ilan etmiştir.¹ Pandemi, en basit tanımıyla dünyada eş zamanlı olarak çok yaygın bir şekilde çok fazla sayıda insanı tehdit eden bulaşıcı hastalıklara verilen isimdir.² BM'nin konu ile ilgili uzmanlık kuruluşu olan DSÖ'nün bu konuda çok geç kaldığı ve etkili tedbirler alamadığı yönünde eleştiriler yükselirken, BM'nin de son yüzyılda Dünya'nın karşılaştığı en büyük tehdit olarak gördüğü Covid-19 ile mücadele konusunda son derece pasif kalması büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

ABD'nin Covid-19 için "Çin virüsü" ve "Wuhan virüsü" söylemleri üzerinde ısrarcı olması; Çin ve Rusya'nın ise, bu iddialara karşı çıkması nedeniyle Güvenlik Konseyi konuya ilişkin etkili bir karar alamamıştır. BM içinde başta BM Genel Sekreteri olmak üzere BM Genel Kurulu, Covid-19 ile mücadele etmek amacıyla devletlere işbirliği yapma konusunda çağrıda bulunmuşlarsa da bugüne kadar devletlerin çok taraflı mücadele yöntemleri yerine tek taraflı ulusal mücadele yöntemlerini tercih ettikleri görülmüştür. Özellikle salgının yarattığı ve daha uzun süre devam edecek olan olumsuz sosyo-ekonomik etkileri ile mücadelede işbirliğinin önemi ortadadır. BM, Covid-19 pandemisinin sağlık krizinden çok daha fazlası olduğunu, aynı zamanda ekonomik, "güvenlik" ve insan hakları krizi de yarattığını ifade etmiştir.³ Bu konuda asli sorumluluğu üstlenmesi gereken BM ve DSÖ'nü çok önemli bir sınav beklemektedir. Çalışmada şimdiye kadar konuya ilişkin yapılan çalışmalar ve sonrasında BM'nin bu mücadelede nasıl bir rol alabileceği değerlendirilecektir.

II. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL SEKRETERİ'NİN COVID-19 İLE MÜCADELEDE ROLÜ

BM, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçlanmasını müteakip Müttefik devletlerin çatışma süresi boyunca açıklanmış planları ve niyetleri göz önüne alınarak kurulmuş bir örgüttür. BM Antlaşması'nın 1. maddesinde BM'nin amaçları, "1. Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla barışa yönelik tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçıl yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek; 2. Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak; 3. Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözüme ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak ve 4. Bu ortak amaçlara ulaşılması yolunda ulusların giriştikleri eylemlerin uyumlaştığı bir merkez olmak." olarak belirlenmiştir.⁴ Asli amacı uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olan BM, bu amacını özellikle BM Genel Sekreteri, BM Genel Kurulu ve BM Güvenlik Konseyi aracılığı ile gerçekleştirmektedir.⁵

Çeşitli idari görevlerinin yanı sıra BM Genel Sekreteri'nin otoritesinin temeli, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebileceğini düşündüğü herhangi bir konuyu Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunma yetkisi veren 99. maddeye dayanmaktadır. Genel Sekreter'in rolü, uygulamada, Antlaşma'nın çeşitli hükümlerinin ötesine uzanmaktadır. BM'nin ilk genel sekreteri olan *Trygve Lie*, bu görevin Dünya'nın en zor işi olduğunu ifade etmiştir.⁶ BM Genel Sekreteri'nin özellikle, uluslararası krizleri çözüme ya da kontrol altına alma konusunda

¹Bkz. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> (16.03.2020).

²Bkz. <https://www.livescience.com/pandemic.html> (21.03.2020).

³Bkz. <https://www.un.org/en/coronavirus/UN-response> (19.09.2020).

⁴ BM'nin uluslararası hukuk düzenindeki yerine ilişkin bir değerlendirme için bkz. SCHACHTER, Oscar: *The UN Legal Order: An Overview*, in *The United Nations and International Law*, (Edt. J. Joyner), Cambridge Uni. Press, Cambridge, 1997.

⁵ CASSESE, Antonio: *International Law*, Oxford Uni. Press, Oxford, 2008, ss.317-354.

⁶BM Genel Sekreteri'nin görevleri için detaylı olarak bkz. <https://www.cfr.org/backgrounder/role-un-secretary-general> (03.04.2020).

arabuluculuk yapılmasında önemli bir rolü bulunmaktadır. Ayrıca, Genel Sekreter gelişmelere işaret etmek ya da imkan dahilinde onları yönlendirmek için önemli bir konumdadır. Örneğin, önceki BM genel sekreterlerinden Dr. *Boutros-Ghali* tarafından 1992 yılında “*Bir Barış Gündemi*”⁷ ve Kofi Annan tarafından 2005 yılında “*Daha Geniş Özgürlük*”⁸ adlı raporların hazırlanması, BM’nin ortaya çıkan yeni küresel sorunlara cevap verme kapasitesinin artırılması için çizilecek yol haritasının belirlenmesi açısından son derece önemlidir. Yine önceki BM Genel Sekreteri *Ban-Ki moon* tarafından 1 Temmuz 2016 tarihinden itibaren oluşturulan “*Küresel Sağlık Krizleri Görev Gücü*” de bu yöndeki çalışmaların devamı niteliğindedir.⁹

Esasında bugüne kadar BM genel sekreterlerinin salgın hastalıklar konusunda etkin mücadele ettiğini söylemek mümkündür. Önceki BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 1999 yılında Afrika’da HIV/AIDS’ten ölenlerin sayısının silahlı çatışmalarda ölenlerin sayısının 10 katından fazla olduğunu ifade etmiştir. Ortaya çıkan sosyo-ekonomik sonuçların yarattığı krizin siyasi istikrarı tehdit ettiğini ileri sürmüştür. Çok sayıda polis ve silahlı kuvvet mensubu da bu ciddi hastalığa yakalanmış, önemli bir güvenlik zafiyeti doğmuştur. Kofi Annan 2005 yılında yayınladığı “*Daha Geniş Özgürlük*” adlı raporunda 21 yy.’da tehdit algısının genişlediğine açıklık, ölümcül salgın hastalıklar ve doğal felaketlerin de uluslararası barış ve güvenlik için tehdit oluşturabileceğine dikkat çekmiştir.¹⁰ Kofi Annan’ın çabaları sonuç vermiş, gerek Genel Kurul gerek Güvenlik Konseyi hem HIV/AIDS hem de Ebola ile mücadele konusunda önemli kararlar almıştır. Yine dönemin önceki BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, BM Genel Kurulu’nun 19 Eylül 2014 tarihli oybirliği ile alınan 69/1 sayılı Kararı’na¹¹ dayanarak UNMEER’i (BM Acil Ebola Mücadele Gücü) kurmuştur.¹²

Selefleri ile benzer şekilde Covid-19 ile mücadele için şu anda görev yapmakta olan BM Genel Sekreteri *Antonio Guterres* de çok sayıda çağrı yaparak, yazılar yayımlayarak ve konuşarak elinden geleni yapmaya çalışmaktadır. New York Times’a konuşan *Guterres*, tüm bu olup bitenlere karşı sesini şöyle yükseltmiştir: “*Gerçek liderler, bu içinden geçtiğimiz sürecin büyük ve daha cömert düşünülmesi gereken bir zaman olduğunu anlıyor. Marshall Planı’ndan ve İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra BM’nin kurulmasının arkasında bu tür bir düşünce yatıyor. Bugün de benzer bir durumdayız. Şimdi harekete geçmeliyiz ve birlikte hareket etmeliyiz.*”¹³

Görüldüğü üzere, BM Genel Sekreteri Covid-19 ile mücadele konusunda gerek BM Antlaşması’nın kendisine verdiği görevler gerek seleflerinin uygulamalarına paralel şekilde hareket ederek gerekli BM organlarının harekete geçmeleri çağrısında bulunmuş; konu ile ilgili uluslararası topluluğu bilgilendirmiştir. BM Genel Sekreteri *Guterres*, Covid-19 konusunda uzun süre adım atmamakla eleştirilen BM Güvenlik Konseyi’ne birlik ve salgına karşı mücadele çağrısında bulunmuştur. Önce de ifade edildiği gibi BM Antlaşması madde 99 uyarınca, Genel Sekreter’in uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının tehlikeye düşebileceğini düşündüğü herhangi bir konuyu Güvenlik Konseyi’nin dikkatine sunma yetkisi bulunmaktadır. 23 Mart’ta Genel Sekreter *Guterres* krizin ciddiyetini vurgulamış ve “*dünyanın her yerinde acil ateşkes*” çağrısında bulunarak, “*Savaşlara son verelim ve dünyamızı sarsan hastalıkla mücadele edelim*” demiştir.¹⁴

Guterres, bütün devletlerin Covid-19 salgınının yıkıcı sonuçlarıyla boğuştuğuna, binlerce kişinin öldüğüne, hastanelerin çöktüğüne ve sağlık çalışanlarının bu yükü kaldırmakta zorlandığına dikkati çekerek, Covid-19’un neden olduğu 8 riski “*kamu kurumlarına güveninin aşınması, ekonomik krizin getireceği istikrarsızlık, seçimlerin ertelenmesi riski, siyasi gerginlikler ve meşruiyet sorunu, şiddet ve çatışmaların körüklenmesi, terör tehdidi, biyolojik terör saldırılar*

⁷Bkz. <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/an-agenda-for-peace-preventive-diplomacy-peacemaking-and-peace-keeping-report-of-the-secretary-general/> (21.04.2020).

⁸Bkz. <https://undocs.org/A/59/2005> (22.04.2020).

⁹ Oluşturulan Görev Gücü ile ilgili raporlar için bkz. <https://www.un.org/en/global-health-crises-task-force/> (12.04.2020).

¹⁰Bkz. <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2020-04-09/secretary-generals-remarks-the-security-council-the-covid-19-pandemic-delivered> (31.03.2020).

¹¹Bkz. <https://www.un.org/en/ga/69/resolutions.shtml> (14.04.2020).

¹²Bkz. <https://ebolaresponse.un.org/un-mission-ebola-emergency-response-unmeer> (13.04.2020).

¹³Bkz. <https://medyascope.tv/2020/05/01/mediapart-salgin-bm-guvenlik-konseyni-felc-etti-bm-nin-gelecegi-tehlikede/> (15.04.2020).

¹⁴Bkz. <https://news.un.org/en/story/2020/03/1059972> (20.04.2020).

ile insan hakları ihlalleri" olarak sıralayarak¹⁵ "Güvenlik Konseyi'nin müdahalesi, salgının doğurduğu barış ve güvenliğe yönelik tehditlerin önlenmesi için kritik önem taşıyor. Böyle endişeli bir zamanda Konsey'in birlik ve çözüm sinyali vermesi çok şey ifade eder" ifadelerini kullanmıştır.¹⁶

Yaptığı çağrılara rağmen istediği sonucu alamayan Guterres, birlik olmanın çok önemli olduğu bir zamanda uluslararası topluluğun bölünmesinin kendisinde büyük bir hayal kırıklığı yarattığını üzülen ifade etmiştir. Sorunun çözümünde hayati öneme sahip olana Çin ve ABD'nin katkısının çok önemli olduğunu belirtmiştir.¹⁷ Nihayet 1 Haziran 2020'de Covid-19'un DSÖ tarafından pandemi ilan edilmesinden tam 111 gün sonra Güvenlik Konseyi 2532 (2020) sayılı Kararı alabilmiştir.¹⁸ Oybirliği ile alınan kararda, BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki asli sorumluluğu hatırlatılarak Covid-19 ile mücadele kapsamında küresel düzeyde 90 günlük bir ateşkes kararı alınabilmiştir. Böylece en azından Guterres'in azından ateşkes yönünde yapmış olduğu çağrı geç de olsa bir cevap bulabilmiştir.

III. GÜVENLİK KONSEYİ'NİN COVID-19 İLE MÜCADELEDE ROLÜ

A. Güvenlik Konseyi'nin Kamu Sağlığına İlişkin Önceki Kararları

Uluslararası örgüt organlarının kurucu antlaşma hükümlerinde verilen yetkileri çerçevesinde üye devletleri bağlayıcı nitelikte kararlar alabileceğinin en bilinen örneği, BM Güvenlik Konseyi'dir. Küresel düzeni sağlamaya yönelik yaptırımlar, BM'nin asli görevi olan uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için uygulanmaktadır.¹⁹ BM Antlaşması madde 24/1 uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında Örgüt'ün çabuk ve etkili hareketinin sağlanması için başlıca sorumluluk Güvenlik Konseyi'ne verilmiş ve üye devletler Konsey'in bu sorumluluğu çerçevesinde görevlerini yerine getirirken, kendi adlarına hareket ettiğini kabul etmişlerdir.

BM Antlaşması m.25'e göre BM üyeleri, Güvenlik Konseyi'nin kararlarını kabul etme ve uygulama hususuna rıza göstererek Konsey'e kendileri için bağlayıcı karar alabilme yetkisi tanımışlardır. BM'nin yargı organı olan Uluslararası Adalet Divanı konuya ilişkin olarak "*BM Antlaşması madde 24/1 uyarınca, BM Antlaşması'nda uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında Örgüt'ün çabuk ve etkili hareketinin sağlanması Güvenlik Konseyi kararları BM Antlaşması'nın 27. maddesinde düzenlenen oylama sürecinin bir ürünüdür ve bu tür kararların nihai metni, bir organ olarak Güvenlik Konseyi'nin görüşünü temsil eder. Ayrıca Güvenlik Konseyi kararları, oluşumunda rol oynayıp oynamadıklarına bakılmaksızın tüm üye devletleri bağlayabilir*" ifadelerini kullanmıştır.²⁰ Divan *Namibya Davası*'nda ise, 25. maddedeki düzenlemenin Antlaşma'nın VII. Bölümü çerçevesindeki zorlayıcı tedbirler ile sınırlı olmadığı, Antlaşma'ya uygun olarak kabul edilen "Güvenlik Konseyi kararları" için de geçerli olduğuna dikkat çekmiştir.²¹

Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenlik ile ilgili tedbirler alabilmesi için öncelikle BM Antlaşması madde 39 uyarınca "*barışa yönelik bir tehdit, barışın ihlali ya da bir saldırı eyleminin varlığını saptaması*" gerekmektedir.²² Söz konusu tespitin yapılması, BM kolektif güvenlik sisteminin temelini oluşturmaktadır.²³ İlgili saptamanın ardından somut duruma ilişkin karar alma ya da tavsiyelerde bulunmanın yolu açılmış olur. BM Antlaşması'nın VII. Bölümü'ndeki zorlayıcı tedbirlerin kabul edilmesi, Antlaşma'nın 2 (7). maddesinde düzenlenen

¹⁵Bkz. <https://news.un.org/en/story/2020/04/1061502> (15.04.2020).

¹⁶Bkz. <https://www.ndtv.com/world-news/coronavirus-un-chief-antonio-guterres-calls-for-security-council-unity-over-pandemic-2209291> (15.04.2020).

¹⁷Bkz. <https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-52496983/coronavirus-lack-of-co-ordination-let-virus-spread-un-s-guterres> (16.04.2020).

¹⁸ Bkz. [https://undocs.org/en/S/RES/2532\(2020\)](https://undocs.org/en/S/RES/2532(2020)) (19.09.2020).

¹⁹HALATÇI ULUSOY, Ülkü: Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Kapsamında Birleşmiş Milletler Akıllı Yaptırımları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014, s.25.

²⁰Karar için bkz. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf> (20.04.2020).

²¹SHAW, Malcolm, N.: Uluslararası Hukuk, TÜBA Yayınları, (Çeviri Editörü: İbrahim Kaya, Çevirenler: Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe, G. Engin Şimşek), 2018, Ankara, s.895.

²²Hemen belirlemek gerekir ki Güvenlik Konseyi'nin 39. maddeye dayanarak sayılan üç durumdan herhangi birinin varlığını tespit etmeksizin almış olduğu yaptırım kararları da bulunmaktadır. Örnekler için bkz. HALATÇI ULUSOY, s.32-33.

²³ Konu ile ilgili ilgili bkz. CARON, David, D.: "The Legitimacy of the Collective Authority of the Security Council", American Journal of International Law, 87, 1993, p.552-588.

BM'nin “herhangi bir devletin iç işlerine giren konulara müdahale etmeye yetkili olmadığı” yönündeki ilkenin bir istisnasını oluşturmaktadır.²⁴

Kamu sağlığı sorununun uluslararası barış ve güvenlik ile ilişkilendirildiği ilk örnek, 2010 yılında Güvenlik Konseyi'nin gündemine giren HIV/AIDS hastalığı olmuştur. Dönemin ABD Başkan yardımcısı *Al Gore*, uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren meselelerin sadece silahlı çatışmalar ve saldırı ile sınırlandırılmaması gerektiğini, uyuşturucu ve yolsuzlukla mücadele, çevre sorunları, terörizm ve kitle imha silahları ile mücadelenin yanı sıra yeni ortaya çıkan HIV/AIDS pandemisinin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.²⁵ Bu noktada BM Antlaşması madde 39 kapsamında “barışa karşı tehdit” kavramını açıklamak gerekmektedir.²⁶ Sözkonusu kavramın “Güvenliğe karşı tehdit” ile aynı anlama gelip gelmeyeceği tartışılmaktadır. BM Antlaşması madde 39 kapsamında belirlemeyi yaparken doğru verilere sahip olmak büyük öneme sahiptir. Bu tespitin yapılabilmesi için BM Genel Sekreteri'nin raporları önemli bir veri kaynağı olduğundan, bu hususta Genel Sekreter'in etkisi ön plana çıkmaktadır.

Güvenlik Konseyi kamu sağlığına ilişkin konularda değerlendirme yaparken ayrıca BM'nin diğer organları ve uzmanlık kuruluşlarından da acil durumlarda veri talep edebilmektedir. Covid-19 ile ilgili verilerin toplanmasında ve tespitinde DSÖ başat bir role sahiptir. Güvenlik Konseyi önüne gelen bilgi ve deliller konusunda şüpheye düşerse, harekete geçmeden önce soruşturma yapmayı tercih edebilmektedir.²⁷ Güvenlik Konseyi'nin bütün dünyayı tehdit eden pandemi ile ilgili devletlere uymakla yükümlü olacakları bazı tedbirlerin uygulanmasının özellikle BM Genel Sekreteri Guterres'in çağruları, DSÖ'nün konuya ilişkin tespitleri ve Güvenlik Konseyi'nin kamu sağlığına ilişkin önceki uygulamaları dikkate alındığında mümkün olacağı sonucuna varılacaktır.

Güvenlik Konseyi'nin uluslararası topluluk için önemli bir sağlık sorunu haline gelen HIV/AIDS ile ilgili almış olduğu 1308 (2010) sayılı Karar'da salgın hastalığın Afrika'daki barış ve güvenlik üzerindeki etkisi ele alınmış; barışgücü personeli ile ilgili gerekli tedbirler alınması ve mücadelede işbirliği yapılması gerektiğine karar verilmiştir. Daha sonra yine HIV/AIDS ile ilgili alınan 1983 (2011) sayılı Karar'da BM içinde alınabilecek önlemler ele alınmışsa da her iki kararda da Güvenlik Konseyi, salgın hastalığın BM Antlaşması madde 39 kapsamında uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit oluşturduğuna ilişkin bir tespitle bulunulmamıştır. Öte yandan Güvenlik Konseyi ilk defa, 18 Eylül 2014 tarihinde aldığı 2177 sayılı Kararı'nda²⁸ Batı Afrika'da hızla yayılan *Ebola* hastalığı ile ilgili uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesine dayanmıştır. Bu karar, Güvenlik Konseyi için önemli bir milat olmuştur; çünkü ilk defa bir kamu sağlığı sorunu uluslararası barış ve güvenlik için “tehdit” olarak kabul edilmiştir.²⁹

Güvenlik Konseyi her ne kadar daha önce 2010 (1308)³⁰ ve 2011 (1983)³¹ yıllarında HIV/AIDS ile ilgili bazı kararlar almış olsa da sözkonusu kararlarında Ebola ile ilgili yapmış olduğu güvenlik tehdidi ve sonuçlarından farklı değerlendirmelerde bulunmuştur.³² Böylece kamu sağlığına ilişkin tehditler konusunda uluslararası alanda işbirliği yapılmasının yolu Güvenlik Konseyi'nin Ebola krizine ilişkin almış olduğu karar ile açılmıştır. Oybirliği ile kabul edilen Karar'ın alınmasında, mevcut salgının bölgede büyük ölçüde önü alınmış olan çatışmaların yeniden alevlenebileceği endişesi önemli rol oynamıştır.

Ebolaya ilişkin alınan 2177 sayılı Karar'da uluslararası barış ve güvenlik için tehdit olarak kabul edilen Ebola salgının önlenmesi için devletlerin bölgeye yardım yapmaları; ayrıca sınırların kapatılması nedeniyle dışlanan bölge ile ilgili kısıtlamaların kaldırılması çağrısında

²⁴ SHAW, s.906-907.

²⁵ Bkz. Vice President Al Gore first statement Security Council Meeting on AIDS in Africa/SC 6781 (2000).

²⁶ DE WET, Erica: The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council, Studies in International Law, Hart Publishing, 2014, s.176.

²⁷ HALATÇI ULUSOY, s.31.

²⁸ Karar için bkz. <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/sres2177.php> (21.04.2020).

²⁹ Konu ile ilgili detaylı olarak bkz. HOOD, Anna, “Ebola: A Threat to the Parameters of a Threat to the Peace”, Melbourne Journal of International Law, 16(1), 2015.

³⁰ Bkz. <http://unscr.com/en/resolutions/1308> (15.04.2020).

³¹ Bkz. https://www.unaids.org/sites/default/files/sub_landing/files/20110607_UNSC-Resolution1983.pdf (22.04.2020).

³² İlgili kararlar için bkz.

<https://www.unaids.org/en/aboutunaids/unitednationsdeclarationsandgoals/unsecuritycouncilresolutions> (12.04.2020).

bulunulmuştur.³³ Bir başka ifade ile alınan bu kararın amacı, Batı Afrika'ya uygulanan seyahat yasaklarının kaldırılması olmuştur; çünkü bu yasaklar nedeni ile bölgeye ilaç ve gıda yardımı yapılması zorlaşmıştır. Ayrıca bölgede bulunan barışgücü askerleri nedeniyle de endişeler artmıştır. Öte yandan ilgili kararda, devletlere sağlık hakkının gerçekleştirilmesi ile ilgili herhangi bir yükümlülük getirilmemiştir. Devletlerin başta sağlık hakkı olmak üzere insan hakları ile ilgili yükümlülüklerine atfı yapılmaması önemli bir eksiklik olarak görülmüştür.³⁴

Güvenlik Konseyi, 2177 (2014) sayılı Karar'ın 2. paragrafında açıkça, Güvenlik Konseyi'nin Ebola salgını konusunda uluslararası barış ve güvenlik konusundaki sorumluluğu hatırlatılmış, Ebola salgının sadece bir sağlık sorunu olmayıp aynı zamanda bir “*güvenlik sorunu*” olduğuna vurgu yapılmıştır. Ebola, bir sağlık tehdidinin silahlı çatışmalardan çok daha ölümcül olabileceğini ve sonrasında devletleri ekonomik anlamda krizin eşiğine getirebileceğini göstermiştir. Nitekim konuya ilişkin Güvenlik Konseyi tarafından alınan 2409 (2018)³⁵ ve 2439 (2018)³⁶ sayılı kararlarda da Ebola salgının gerek bölgede yarattığı sağlık riskinin devam ettiği gerek salgının ortaya çıkardığı olumsuz sosyo-ekonomik sonuçları ile mücadele edilmesi için işbirliği yapılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yine aynı kararlarda BM'nin başta DSÖ olmak üzere konuya ilişkin tüm organ ve birimlerinin mücadelede etkin rol oynaması gerektiği karara bağlanmıştır. Görüldüğü üzere Güvenlik Konseyi, Covid-19 öncesi ciddi sağlık riski taşıyan kamu sağlığını tehdit eden salgın hastalıklara ilişkin devletleri işbirliğine çağırarak bağlayıcı nitelikte kararlar almıştır.³⁷

B. Güvenlik Konseyi'nin Covid-19 İle Mücadelede Veto Handikabı

Güvenlik Konseyi, yılda bir defa toplanan Genel Kurul'dan farklı olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması ile sınırlı görevinin sonucunda sürekli olarak toplanacak şekilde örgütlenmiştir.³⁸ Güvenlik Konseyi, o dönemin ihtiyaçlarına koşut olarak büyük güçler ile diğer devletlerin çıkarları arasındaki uzlaşma sonucunda ortaya çıkmıştır. Böyle bir oluşum da beraberinde etkin bir işleyişin sağlanabilmesi için, Konsey üyeliğinin sınırlı tutulmasını ve bu üyelere de ayrıcalıklı statü tanınmasını gerekli kılmıştır. Böylece Güvenlik Konseyi'nin belirleyici unsurları *gereksinim, uzlaşma ve etkinlik* olmuştur.³⁹ Güvenlik Konseyi üyeliği de daimi olan ve daimi olmayan üyelik olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Veto yetkisine sahip daimi üyeler Çin, Fransa, Birleşik Krallık, ABD ve Rusya'dır. İki yıllık bir süre ile seçilen daimi olmayan 10 üye ise, Almanya, Belçika, Dominik Cumhuriyeti, Endonezya, Estonya, Vietnam, Tunus, Nijer, Saint Vincent & Grenadinler ve Güney Afrika'dır.⁴⁰

Güvenlik Konseyi'nde oy verme yöntemi, BM Antlaşması'nın 27. maddesinde düzenlenmiştir. Daimi üyelerin karar alma sürecinde birer oyu bulunmakta olup öngörülen sisteme göre, esasa ilişkin konularda daimi üyeler dahil olmak üzere dokuz üyenin olumlu oyu aranmaktadır.⁴¹ Sözkonusu sistem çok eleştirilmiş, esasında kolektif güvenlik mekanizması içine merkezi olmayan bir unsur eklenmiş; merkezileşmiş bir yaptırım mekanizması oluşması imkansız hale gelmiştir.⁴² Uygulamada, daimi üyelere verilen veto yetkisi nedeni ile kolektif güvenlik sisteminin bu devletlere karşı uygulanması mümkün olmamıştır.⁴³ Öte yandan, BM Antlaşması'nda düzenlenmemiş olmakla birlikte, uygulamada, daimi üyelere birinin oylamaya katılmaması ya da çekimser kalması veto anlamına gelmemektedir.⁴⁴ Ancak bunun için konunun

³³Bkz. <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/sres2177.php> (10.04.2020).

³⁴Bkz. <https://www.whatsinblue.org/2020/04/international-peace-and-security-and-the-covid-19-pandemic-security-council-precedents-and-options.php> (12.04.2020).

³⁵Bkz. <http://unscr.com/en/resolutions/2409> (13.04.2020).

³⁶Bkz. <http://unscr.com/en/resolutions/2439> (13.04.2020).

³⁷Güvenlik Konseyi'nin önceki sağlık krizleri ile ilgili hazırladığı raporlara Bkz. <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/health-crisis/> (12.04.2020)

³⁸Bkz. BM Antlaşması madde 28.

³⁹MENGİLER, Özgür: BM Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2002, s.72.

⁴⁰<https://www.un.org/securitycouncil/content/current-members> (13.04.2020).

⁴¹ BM Antlaşması madde 27/3.

⁴²MORGHENTAU, Hans J.: Uluslararası Politika II, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, (Çev: Baskın Oran; Ünsal Oskay), Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s.397

⁴³ Konuya ilişkin bir eleştiri için bkz. GIORGIA, Papalia: “A Critique of the Unqualified Veto Power”, Perth International Law Journal, 2, 2017, s.55-63.

⁴⁴ Detaylı bilgi için bkz. HALATÇI ULUSOY, s.35.

en azından Güvenlik Konseyi önüne getirilerek oylamaya sunulmuş olması gerekmektedir.

Günümüze kadar hiçbir sağlık krizinde kilitlenmeyen Güvenlik Konseyi, Soğuk Savaş'ın zirvesinde çocuk felcine karşı birlikte ve yoğun bir şekilde mücadele etmeyi kabul etmiş, önce de açıklandığı gibi 2000 yılında da “*Dünya AIDS Planı*”nı desteklemiş; 2014 yılında ise, Batı Afrika'daki Ebola salgını ile mücadele etmek için işbirliği yapma yönünde kararlar almıştır. Covid-19 konusunda ise, Güvenlik Konseyi adeta felç olmuştur. Bu tıkanma BM Genel Sekreteri Guterres'i ve çok sayıda uluslararası sivil toplum kuruluşu başta olmak üzere, Güvenlik Konseyi'nin daimi olmayan on üyesini de çok rahatsız etmiştir.⁴⁵ Bütün dünya çaresizlik içinde 5 daimi üye arasındaki anlaşmazlıkları izlemekle kalmıştır. Esas olarak tıkanmanın nedeni, Çin-ABD çatışması olmakla birlikte, Rusya'nın isteksizliği ve Fransa'nın sonuç vermeyen girişimleri de Güvenlik Konseyi'nde karar alınmasını engellemiş, en azından Guterres'in çağrısına destek veren bir karar çıkması bile mümkün olmamıştır. Mart ayı boyunca, Güvenlik Konseyi'nin aylık dönem başkanlığını yürüten Çin, Covid-19 konulu bir toplantı ve tartışma düzenlemeye büyük özen göstermiştir; çünkü Pekin, kendi ülkelerindeki sağlık krizini idare etmekle uğraşan diğer üyeler tarafından suçlanmaktan korkmuştur.

Guterres'in çağrısının ardından⁴⁶, daimi olmayan birkaç üye Konsey'in toplanmasını talep ettiyse de sonuç alınmamıştır. Fransa, daimi üyeleri video konferansla biraraya getirmeye çalışmış; ama başaramamıştır. ABD'deki krizden bunalmış olan Donald Trump, Çin'i suçlayarak Pekin'i “Wuhan virüsü”nü örtbas ettiği için kınamış, Çin ise bu iddiaları reddetmiştir. Rusya, Suriye'deki insani koridorlara karşı çıkacağını, uluslararası işbirliği ve dayanışma için öncelikle, Avrupa'nın ve ABD'nin Venezüella ile İran'a uyguladığı ekonomik yaptırımların kaldırılmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır.

5 Nisan 2020 tarihinde İngiltere Başbakanı Boris Johnson'ın Covid-19 teşhisi konularak hastaneye kaldırılmasının ardından Fransa'nın daimi üyeleri biraraya getirme çabaları sonuçsuz kalmıştır. Nisan ayında Güvenlik Konseyi'nde dönem başkanlığını Dominik Cumhuriyeti Çin'den devralmıştır. Almanya, diğer daimi olmayan üyelerin de desteğiyle, nihayet 9 Nisan'da Güvenlik Konseyi'nin Covid-19'a ayrılan ilk toplantısını video konferans yöntemi ile yürütmüşse de diplomatlara göre bu toplantı “grup terapısından” öteye gidememiştir.⁴⁷ Sonuç olarak, 9 Nisan'daki bu toplantıdan hiçbir sonuç elde edilememiş ve Konsey, sadece Genel Sekreter'in tüm çabalarını desteklediğini açıklamakla yetinmiştir; ancak sonrasında hiçbir ilerleme olmamıştır.

15 Nisan'da Senato'da konuşan Fransa Dışişleri Bakanı *Jean-Yves Le Drian*, hâlâ planladıkları karara ve daimi üyelerin gerçekleştireceği bir zirveye inandığını “*Çatışmalar devam ediyor, dolayısıyla Güvenlik Konseyi'nin genel insani ateşkes için çerçeve oluşturacak şekilde, acilen, sağlam bir karar alması gerekiyor. Daimi üyelerin bu bakış açısını olabildiğince sürdürmesini umuyoruz, video konferans toplantısı önemli bir siyasi olay olacak. Bunun da hızlı bir şekilde gerçekleşeceğini umuyoruz*” diyerek ifade etmiştir.⁴⁸

Öte yandan Eski Fransa cumhurbaşkanlarından Charles de Gaulle'ün daha önce bu “*zımbırtı' hâlâ bir işe yarıyor mu*” diyerek ağır bir şekilde eleştirdiği BM ve Güvenlik Konseyi'ni, benzer şekilde Avrupa Birliği Dışişleri Yüksek Temsilcisi *Josep Borrell* ise, BM sistemindeki çıkmazdan duyduğu endişeyi kaleme aldığı bir yazıda “*BM'nin kuruluşundan bu yana ilk kez bir salgının, fikir birliği sağlayamaması kötüye alamet. Bu işbirliği zorunluluğu, yasaklar kalktıktan sonra daha da gerekli olacaktır. Eğer her bir devlet yasakları tek başına, kendi köşesinde kaldırırsa, büyük zorluklarla karşı karşıya kalacağız. Bu nedenle küresel kaostan kaçınmak için işbirliğini kabul etmeliyiz. İnsan Hakları İzleme Örgütü veya Uluslararası Kriz Grubu (ICG) gibi büyük sivil toplum kuruluşları, güçler*

⁴⁵ BONNET, François, “Salgın BM Güvenlik Konseyi'ni Felç Etti, BM'nin Geleceği Tehlikede”, <https://medyascope.tv/2020/05/01/mediapart-salgin-bm-guvenlik-konseyini-felc-etti-bm-nin-gelecegi-tehlikede/> (18.02.2020).

⁴⁶Bkz. <https://www.un.org/en/coronavirus/un-secretary-general> (15.04.2020)

⁴⁷Bkz. <https://onu.delegfrance.org/UN-Security-Council-elements-to-the-press-on-COVID-19> (20.03.2020).

⁴⁸Bkz. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/china/news/article/covid-19-china-q-r-from-the-press-briefing-15-apr-2020> (28.04.2020).

arasındaki rekabete bir son verilmesi çağrısında bulunuyor.“ sözleriyle dile getirmiştir.⁴⁹

Güvenlik Konseyi'nin önceki salgın hastalıklarda olduğundan farklı olarak Covid-19 ile mücadele konusunda etkili bir karar alamaması küresel bir sağlık krizinin aşılması ile ilgili kaçırılan önemli bir fırsat olarak görülmüştür.⁵⁰ Nihayet 1 Haziran 2020'de Güvenlik Konseyi Covid-19 ile ilgili oybirliği ile bir karar alabilmiştir.⁵¹ Ancak bu karar önceki sağlık krizine ilişkin kararlardan farklıdır. Fransa ve Tunus tarafından hazırlanan ilgili karar, küresel düzeyde çatışma olan bütün bölgelerde insani yardımların güvenli ve sürdürülebilir şekilde devam edilebilmesi için acilen 90 süre ile küresel bir *insani ateşkes* çağrısı yapılmıştır. İlgili Karar'da İŞİD, El-Kaide, El-Nusra başta olmak üzere bu gruplar ile ilişkisi bulunan diğer terör örgütlerine yönelik gerçekleştirilen operasyonla kapsam dışı bırakılmıştır. Bu karar ile Güvenlik Konseyi'ne ilişkin bir umut ışığı belirdiğini söylemek mümkündür.

BM Antlaşması'nın 24. maddesinde dayanağını bulan bu karar, Covid-19'un bir sağlık krizi olarak uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olduğunu kabul etmiş ve Güvenlik Konseyi'nin konu ile ilgili sorumluluğunu teyit etmiştir. Karar'da yer alan ifade şekline BM Antlaşması'nın 34. maddesi uyarınca bir durumun uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürme eğiliminde olduğuna ilişkin bir tespit yapıldığını söylemek mümkündür. Bunun sonucunda alınan Karar'ın bağlayıcı nitelikte olmadığı, VI. Bölüm uyarınca Güvenlik Konseyi'nin ateşkesle ilişkin tavsiye niteliğinde olduğu iddia edilmektedir.⁵² Öte yandan Karar'ın ilk paragrafında yer alan çağrının VI. Bölüm'e dayansa bile Rosalyn Higgins'in *Namibya Davası* Kararı'nda iddia ettiği gibi bağlayıcı nitelikte olabileceği de ileri sürülmektedir. Ancak ateşkes kararının hukuken bağlayıcı olduğu varsayılsa bile, devlet dışı gruplara nasıl uygulanacağı konusu belirsizlik taşımaktadır.

Konuya ilişkin Güvenlik Konseyi'nin pandemi konusunda bilgilendirme yapmayan, yanlış bilgi veren, işbirliği yapma yükümlülüğünden kaçınan ya da kendisine sağlanan yardımı kabule etmeyen devletlere karşı VII. Bölüm kapsamında kolektif güvenlik sistemini uygulamaya koyarak cebri icra içeren bir yaptırım uygulanıp uygulanamayacağı konusunun tartışmaya açılması gereklilik arz etmektedir. Kuşkusuz bu yönde bir karar alınması veto handikabı nedeniyle pek mümkün görünmemektedir. Bu durumda Genel Kurul'un uluslararası barış ve güvenliği korunması konusundaki tamamlayıcı rolünün devreye girmesi sözkonusu olabilecektir.

IV. GENEL KURUL'UN COVID-19 İLE MÜCADELEDEKİ ROLÜ

A. Genel Kurul'un Uluslararası Kamu Sağlığı Konusunda Sorumluluğu

BM Genel Kurulu, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri tarafından vetonun çok sık kullanılması nedeniyle 1950'li yıllar boyunca uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren meselelerde daha etkili olmaya başlamıştır. Öte yandan Genel Kurul'un uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında önemli bir rol oynaması beklenmediğinden, BM Antlaşması'nda tanımlanan yetkileri çok açık değildir. BM Antlaşması'nın 10 ile 14. arasında yer alan maddeleri incelendiğinde, Genel Kurul'un Antlaşma'nın kapsamına giren herhangi bir sorunu görüşebileceği ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla yapılacak işbirliğinin genel prensiplerini değerlendirebileceği öngörülmektedir. Genel Kurul BM üyelerine ya da Güvenlik Konseyi'ne veya her ikisine silahsızlanma ve işbirliğinin genel ilkeleri de dahil olmak üzere uluslararası barışa ilişkin sorunlar konusunda – Güvenlik Konseyi söz konusu konuyu halihazırda ele almıyorsa - tavsiyelerde bulunabilecek ve uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin eylem gerektiren herhangi bir sorun Güvenlik Konseyi'ne gönderilebilecektir.

1950 yılında Genel Kurul tarafından kabul edilen “*Barış İçin Birlik Kararı*”⁵³, Güvenlik Konseyi BM Antlaşması'nın 24. maddesi uyarınca barışın korunmasında başlıca sorumluluğa

⁴⁹ Bkz. BONNET, François: “Salgın BM Güvenlik Konseyi'ni Felç Etti, BM'nin Geleceği Tehlikede”, <https://medyascope.tv/2020/05/01/mediapart-salgin-bm-guvenlik-konseyini-felc-etti-bm-nin-gelecegi-tehlikede/>

⁵⁰ MOUSTAFA, Fouad, Rana: “The Legal Duty to Cooperate amid COVID-19: A Missed Opportunity?” <https://www.ejiltalk.org/the-legal-duty-to-cooperate-amid-covid-19-a-missed-opportunity/> (13.04.2020).

⁵¹ Bkz. [https://undocs.org/en/S/RES/2532\(2020\)](https://undocs.org/en/S/RES/2532(2020)) (19.09.2020).

⁵² POBJIE, Erin: “Covid-19 as a Threat to International Peace and Security Council in Addressing the Pandemic”, <https://www.ejiltalk.org/covid-19-as-a-threat-to-international-peace-and-security-the-role-of-the-un-security-council-in-addressing-the-pandemic/> (18.09.2020).

⁵³ [https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A\(v\).pdf](https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A(v).pdf) (12.04.2020); Konuya ilişkin bir değerlendirme için bkz. WOOLSEY, L. H.: “The Uniting For Peace Resolution of the United Nations”, *American Journal of*

sahip olduğu için, Genel Kurul'un bu tür konularda ikincil sorumluluğa sahip olduğunun öne sürülebileceği ve bu sorumluluğun Güvenlik Konseyi'nde yaşanan bir tikanıklık durumunda devreye girebileceği görüşünden hareketle alınmış önemli bir karardır. *Barış İçin Birlik Kararı*, Güvenlik Konseyi'nin barışa yönelik bir tehdit, barışın ihlali ya da bir saldırı eyleminin meydana gelmesi üzerine ortaya çıkan sorumluluğunu daimi üyelerden birinin veto hakkını kullanması nedeniyle yerine getirememesi durumunda, Genel Kurul'un ortak tedbirler alınması için üyelere uygun tavsiyelerde bulunmak üzere konuyu derhal değerlendirmesi gerektiğini kabul etmiştir. Bu tür tedbirler barışın ihlal edilmesi ya da bir saldırı eyleminin olması durumunda gerekli olduğu zaman kuvvet kullanımını içermekte ve eğer henüz bir toplantı gerçekleştirilmemişse, Genel Kurul yirmi dört saat içerisinde acilen bir özel toplantı yapabileceğini belirtmektedir.⁵⁴ Bununla birlikte, Orta Doğu'daki ateşkesi denetlemek amacı ile 1956'da BM Genel Kurulu tarafından BM Acil Barış Gücü'nün ve 1960 yılında ise, BM Genel Sekreteri'nin Kongo'da kurmak istediği BM Barış Güçlerinin kurulmaları ile ilgili sorunlar ortaya çıkmıştır.

BM Antlaşması'nın 11. maddesi, uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin bir eylem gerektiren herhangi bir sorunun Güvenlik Konseyi'ne taşınmasına ilişkin düzenleme içerdiğinden, BM Antlaşması açısından bu tür güçlerin BM Antlaşması'na uygunluğu ile ilgili tartışmalar ortaya çıkmıştır. Buna koşut olarak bazı devletler sözkonusu faaliyetlere ilişkin ortaya çıkan masraflardan kendilerine düşen payı ödemeyi reddetmişler ve bunun sonucunda konu, Uluslararası Adalet Divanı'na taşınmıştır. Divan, *Certain Expenses* adlı Danışma Görüşü'nde 'zorlayıcı eylem'e (enforcement action) atıfta bulunmak için "eylem" kelimesini kullanmış ve böylece Genel Kurul ya da Genel Sekreter tarafından çağrıda bulunulan "*zorlayıcı eylem anlamına gelmeyen eylem*" izin verilmiştir. Her ne kadar bu görüş, yoruma ilişkin bazı problemlere neden olsa da süper güç rekabeti nedeniyle Güvenlik Konseyi'nin bir karara varmasının mümkün olmadığı durumlarda BM barışı koruma güçlerinin kurulmasına - bu tür güçler zorlayıcı eylem başvurmadağı takdirde - imkân vermiştir.⁵⁵ Bu kapsamda, Genel Kurul'un Covid-19 ile ilgili işbirliği ve mücadeleye yönelik Güvenlik Konseyi'nin karar alamaması nedeniyle devreye girmesi ve bir karar alması mümkün görünmektedir.

BM Genel Kurulu, 2 Nisan 2020'de "*Covid-19 ile mücadele için küresel koordinasyon*" çağrısı yapan bir karar tasarısını internet üzerinden yapılan oylamada kabul etmiştir.⁵⁶ Norveç, Endonezya, Lihtenştayn, Gana, İsviçre ve Singapur tarafından hazırlanan ve Rusya, Kuzey Kore, Suriye, Nikaragua ile ABD gibi devletler dışında 180 devletin imzasıyla BM Genel Kurulu'na sunulan Covid-19 salgınıyla mücadele tasarısı, 188 ülkenin desteğiyle kabul edilmiştir. Covid-19 tehdidi nedeniyle BM'nin, 16 Mart'tan itibaren Genel Sekreter Antonio Guterres'in kararıyla toplantı ve etkinliklere kapalı olması nedeniyle, BM Genel Kurulu'nda ilk defa internet üzerinden yapılan oylamada, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinden biri olan Rusya çekimser kalmıştır. Görüldüğü üzere Güvenlik Konseyi daimi üyeleri arasındaki görüş ayrılığı Genel Kurul'da da devam etmesine rağmen en azından bir karar alınabilmesi mümkün olmuştur.

DSÖ tarafından önerilen ilgili kılavuz ilkelerin uygulanması da dahil olmak üzere, salgını hafifletmek ve yenmek için yoğunlaştırılmış uluslararası işbirliğine vurgu yapan karar, BM sisteminin Covid-19 salgınına küresel müdahalesindeki merkezi rolünü desteklerken, "*insan haklarına saygı duyulması ve her türlü ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığına karşı çıkılması*" gerekliliğini içermektedir. Öte yandan BM Genel Kurulu'nda, Orta Afrika Cumhuriyeti, Küba, Nikaragua ve Venezuela'nın desteğiyle Rusya'nın sponsor olduğu başka tasarıda ise, DSÖ'nin salgınla mücadeledeki rolünün desteklenip, ticaret savaşlarına son verilmesi, korumacı önlemlerin uygulanması ve BM Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan tek taraflı yaptırımların uygulanmaması çağrısı yapılmıştır.⁵⁷ BM Genel Kurulu, Covid-19'u bugüne kadar BM'nin karşılaştığı en büyük sorun olarak nitelendirmiştir. Konuya ilişkin 169 BM üyesinin oyları ile aldığı (ABD ve İsrail karara karşı çıkmış, Macaristan ve Ukrayna toplantıya katılmamıştır) son kararında, pandeminin sağlığa, insan haklarına, insani yardımlara, eğitime ve

International Law, 45(1), s.129-137.

⁵⁴ [https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A\(v\).pdf](https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A(v).pdf) (14.04.2020).

⁵⁵ Detaylı olarak bkz. SHAW, s.932-933.

⁵⁶ Karar için bkz. <https://undocs.org/en/A/RES/74/270> (20.04.2020).

⁵⁷ <https://www.turkishjournal.com/2020/04/02/bmde-covid-19-ile-mucadele-icin-kuresel-koordinasyon-tasarisi/> (15.05.2020).

küresel ekonomiye yönelik çok büyük zarar verdiği ifade edilmiştir.⁵⁸ Çok kapsamlı olan kararda, Covid-19 ile mücadelede uluslararası işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.

B. Dünya Sağlık Örgütü'nün Covid-19 ile Mücadelede Birleşmiş Milletler İle İlişkisi

BM'nin uzmanlık kuruluşu olan ve 194 üyesi olan DSÖ'nün temel amacı, DSÖ Kurucu Antlaşması'na göre, "Tüm insanların mümkün olan en yüksek sağlık düzeyine ulaşmaları" olarak belirlenmiştir. Örgüt bu amacı birleştirmek için uluslararası sağlık çalışmalarının yönetimi ve eşgüdümünü sağlamaktadır.⁵⁹

DSÖ kurucu antlaşması çerçevesinde, hastalıkların yayılmasının önlenmesi amacıyla Örgüt tarafından uluslararası sağlık tüzükleri kabul edilmektedir.⁶⁰ Bu tüzüklerin üye devletler için bağlayıcı hâle gelebilmesi için Örgüt tarafından sağlık alanındaki meselelere dair kabul edilebilen sözleşmelerden farklı bir usul uygulanmaktadır. Bu nedenle uluslararası sağlık tüzüklerinin hukukî niteliği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.⁶¹ DSÖ Kurucu Antlaşması madde 22'ye göre tüzükler, DSÖ'nün en üst düzey karar alma organı olan DSÖ Asamblesi tarafından kabul edildiğine ilişkin bildirimden sonra, bu bildirimde belirtilen sürede tüzüğü reddettiğini ya da tüzüğü çekinceyle kabul ettiğini Genel Direktör'e bildirenler dışındaki bütün üye devletler için yürürlüğe girmektedir. Tüzüklerin Asamble'de kabul edildiği bir bildirimle üye devletlere duyurulmakta ve bu bildirimde üye devletlerin tüzüğü reddetmesi veya çekince ileri sürmesi için belirlenen süreye yer verilmektedir. Daha sonra tüzükler, belirlenen sürede reddeden veya çekince beyanında bulunan devletler hariç, tüm üye devletler için olumlu bir kabul bildirimine gerek olmaksızın aynı tarihte yürürlüğe girmekte ve bu devletler bakımından tüzüklerin bağlayıcı gücü bulunmaktadır.⁶²

DSÖ Asamblesi bugüne kadar tüzük çıkarma yetkisini iki defa kullanmıştır. İlki, 1951 yılında kabul edilen Uluslararası Sıhhi Tüzük (International Sanitary Regulations -ISR) oluşturmuştur. 1990'lı yıllara gelindiğinde o tarihteki haliyle IHR'ın küresel sağlığı korumaya yönelik bir düzenleme aracı ihtiyaçlara yanıt veremediği anlaşılmıştır.⁶³ DSÖ tarafından açıklanan prosedüre uygun olarak kabul edilen ikinci ve bugün yürürlükte olan Uluslararası Sağlık Tüzüğü'nün (2005)⁶⁴ amacı, Tüzüğün 2. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Tüzük ile, uluslararası dolaşıma ve ticarete gereksiz müdahaleden kaçınarak ve halk sağlığı açısından ortaya çıkacak risk ile orantılı ve sınırlı olarak, hastalıkların uluslararası alanda yayılmasının önlenmesi, kontrol edilmesi, hastalıkların uluslararası alanda yayılmasına karşı koruma sağlanması ve halk sağlığı açısından gerekli yanıtın verilmesi amaçlanmaktadır.

Zira Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005) madde 6 ve 7 çerçevesinde taraf devletlere DSÖ'ye bildirim yükümlülüğü öngörülen durum, bir taraf devletin ülkesinde spesifik bir hastalığın görülmesi değil, "uluslararası önemi haiz halk sağlığı acil durumunun" (public health emergency of international concern) mevcudiyetidir. Uluslararası Sağlık Tüzüğü'nün (2005) kapsamının belirlenmesinde başvurulacak "uluslararası önemi haiz halk sağlığı acil durumu" Tüzüğün 1. maddesinde "Bu Tüzük'te öngörüldüğü şekilde, (i) bir hastalığın uluslararası alanda yayılma yoluyla diğer devletler için halk sağlığı riski oluşturduğu ve (ii) eşgüdüm içinde uluslararası yanıtta bulunulmasını potansiyel olarak gerekli kıldığı, tespit edilen olağandışı olay" olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası Sağlık Tüzüğüyle (2005) taraf devletler için öngörülen yükümlülükler arasında, Tüzüğün uygulanmasında insan haklarına saygı gösterilmesi (m.3/1); taraf devletlerden

⁵⁸ "General Assembly Adopts Omnibus Resolution Calling for Covid 19 Response, among 3 Passed on Global Health Threats, Malaria", GA/12262, 11 September 2020.

⁵⁹ DSÖ Kurucu Antlaşması metni için bkz. https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf (12.05.2020)

⁶⁰ DSÖ Kurucu Antlaşması madde 21.

⁶¹ Konu için detaylı bir çalışma için bkz. SAMANCI, Uğur: "Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005) ve Hukuki Niteliği", D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, 16(2), 2014, s.115.

⁶² Tüzüğün bağlayıcılık kazanması için benimsenen "Opting-out" sistemin en önemli özelliği bir üye devletin, kurucu antlaşmada bu sistem çerçevesinde kabul edilmesi öngörülen bir örgüt işlemiyle bağlanmaktan kaçınmak için belirli bir süre içinde spesifik bir işlem yapmaması, yani hareketsiz kalması durumunda o işlemle bağlanmasıdır. Detaylı olarak bkz. SAMANCI, s.135-136.

⁶³ Konu ile ilgili detaylı olarak bkz. KURTDARCAN, Bleda; MUMCU, Özgür: "Covid-19'un Düşündürdükleri: Uluslararası Hukukun Pandemiyle Mücadele Rejimine Genel Bir Bakış", <https://galatasaray.academia.edu/BledaKurtDarcancan> (15.05.2020).

⁶⁴ Tüzük için bkz. <https://www.who.int/ihr/publications/9789241580496/en/> (15.05.2020).

birinin ülkesinde ortaya çıkan uluslararası önemi haiz halk sağlığı acil durumu teşkil edebilecek bir olayı DSÖ'ye bildirim yükümlülüğü (m.6); hastalıklara dair olayları tespit, değerlendirme, bildirme ve raporlama kapasitesi ile uluslararası önemi haiz halk sağlığı acil durumlarına ve halk sağlığı risklerine hızlı ve etkili şekilde yanıt verme kapasitesinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve sürdürülmesi (m.5/1, m.13/1); taraf devletlerin ülkelerine giriş noktaları ile ilgili yükümlülükleri (m.19-22) sayılabilir.⁶⁵

Görüldüğü üzere DSÖ'ne pandemi ile mücadele etmek için 2005 tarihli Uluslararası Sağlık Tüzüğü hem önemli görevler vermekte hem de devletlere yükümlülükler getiren önemli kararlar alabilmektedir. Devletler için bağlayıcı sonuçlar doğuran Tüzük ve kararların devletler tarafından uygulanması amacıyla BM Genel Kurulu tarafından uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla Güvenlik Konseyi'nin de konuya ilişkin karar alamadığı dikkate alınarak "Barış Birlik Kararı" öncülüğünde hareket edilmesi mümkün görünmektedir.

V. EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY'İN COVID-19 İLE MÜCADELEDE ROLÜ

BM'nin altı temel organından biri olan ve üç yıl için görev yapmak üzere Genel Kurul tarafından seçilen 54 üyeden oluşan Ekonomik ve Sosyal Konsey ekonomik, toplumsal, kültürel alanlar ile eğitim, sağlık ve insan haklarının korunması konusunda önemli görevler üstlenmiştir. Bu konularda BM üyelerine, Genel Kurul'a ve uzmanlık kuruluşlarına tavsiyelerde bulunmaktadır. Görev alanına giren konularda antlaşma tasarıları ve raporlar hazırlamak, konferanslar düzenlemek de görevleri arasında yer almaktadır.⁶⁶

Covid-19 ile mücadelede önemli bir role sahip olması beklenen Konsey, sürdürülebilir kalkınma üzerinde önemli çalışmalar yürüterek bu amaçla üst düzey bir politik forum oluşturmuştur.⁶⁷ Bu forumda, BM'nin kuruluşunun 75. yılında "çok taraflılığın" önemine vurgu yapılarak Covid-19 ile mücadelede üyelerin bu amaçla kolektif hareket etmeleri gerektiği ifade edilmiştir.⁶⁸ Önce de ifade edildiği gibi pandemi, sadece bir sağlık sorunu olmayıp aynı zamanda insan hakları, ekonomi, çevre gibi konuları da içine alan çok yönlü ele alınması gereken bir sorundur. Ekonomik ve Sosyal Konsey de bu doğrultuda küresel işbirliğinin nasıl sağlanabileceğine ilişkin çözüm arayışları içindedir.

2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan BM sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin⁶⁹ gerçekleştirilebilmesi için Covid-19 ile mücadelede bütün devletlerin pandemiden olumsuz yönde etkilenen sağlık, kıtlık, açlık, çalışma koşulları, çevre konularında kolektif önlem almaları gerekmektedir. Kıtlık ve açlık sorununa acil çözüm bulunamazsa insanlar Covid-19 nedeni ile değil açlık nedeniyle hayatlarını kaybedeceklerdir. Ekonomik ve Sosyal Konsey bağlayıcı nitelikte karar alma yetkisine sahip değildir; ancak yürüttüğü çalışmalar neticesinde hazırladığı raporları Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul ile paylaşarak bağlayıcı ve etkili kararlar alınmasına katkı sağlayabilecektir. DSÖ ile koordineli bir çalışma yürüterek uluslararası topluluğu bilgilendirip gerekli yardımları doğru zamanda doğru yere ulaştırma konusunda önemli görevler üstlenmesi gerekmele birlikte, bugüne kadar çok etkili bir girişimi olduğunu söylemek mümkün değildir.

VI. SONUÇ

Covid-19, son 17 yılda halk sağlığı krizi olarak ilan edilen beşinci zoonoz hastalıktır. 2003'te SARS, 2009'da domuz gribi, 2014'te Afrika kıtasında ve 2019'da Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde Ebola salgınları uluslararası topluluğu ve BM'yi harekete geçirmiştir. Ortalama her 3-5 yıl içinde bu türde bir hastalığın ortaya çıkacağı öngörüldüğü için bu hastalıkları yönetme konusunda uluslararası topluluk işbirliği yapmazsa, toplumların ekonomilerinde, sağlık refahında, güvenliğinde kısa aralıklarla büyük aksamalar yaşaması kaçınılmaz olacaktır.

⁶⁵Konu ile ilgili olarak bkz. HABIBI Roojin/BURCI Gian Luca/DE CAMPOS Thana, vd.: "Do not violate the International Health during the COVID-19 outbreak", The Lancet, February 13, 2020, [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)30373-1/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)30373-1/fulltext) (12.04.2020).

⁶⁶ BM Antlaşması madde 62 ve 63.

⁶⁷ Bilgi için bkz. https://www.un.org/ecosoc/sites/www.un.org.ecosoc/files/files/en/2020doc/ecosoc_brochure_2020_digital_2th.pdf. (19.09.2020)

⁶⁸ Bkz. <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=20000&nr=6783&menu=2993>. (18.09.2020).

⁶⁹ Bkz. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (18.09.2020).

Devletlerin tam ve erken işbirliği yapmaları, krizlerin aşılması için büyük önem taşımaktadır. Yeni bir virüsün veya hastalığın ortaya çıktığını bildirmek konusunda gecikme yaşanması telafisi imkansız zararlar doğurmaktadır. Devletlerin yoğun bir şekilde birbiriyle bağlantılı oldukları bir dünyada, devletler birbirini çok kısa süre içinde ne kadar hızlı etkilediğini⁷⁰ Covid-19 çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur.

Küresel niteliği gereği pandemi ile mücadelede devletler arası yardımlaşma ve işbirliği büyük önem taşımaktadır. Devletlerin sınırlarını kapatarak alacakları tek taraflı önlemler krizin aşılmasında tek başına yeterli olmayacaktır. Özellikle devletlerin ekonomik ve ticari konularda birbirine muhtaç oldukları gerçekliği karşısında pandemi ile mücadelede şeffaf olmaları, yardımlaşmaları büyük önem taşımaktadır. Covid-19'un yaratacağı sosyo-ekonomik krizlerin yönetiminde de BM'nin önemli bir rol üstlenerek devletleri yönlendirmesi ve destek olması, gerektiğinde belirlenecek ortak politikaların uygulanabilmesi için bağlayıcı yaptırım kararları alması gerekmektedir, bugüne kadar BM etkili bir çözüm bulamamıştır.

Covid-19 ile mücadele konusunda işbirliği yapmaktan kaçınan, bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmeyen devletlere yönelik yaptırım uygulanıp uygulanamayacağı, Güvenlik Konseyi'nin kolektif güvenlik sistemini VII. Bölüm kapsamında harekete geçirip geçiremeyeceği konuları belirsizliğini korumaya devam etmektedir. Bazı hükümetlerin kontrolü kaybetmesi durumunda BM'nin kontrolü ele alması gerekebilir. Geçmişte Somali'deki kıtlık ve kuraklık, uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesi ile Güvenlik Konseyi'ni 814 (1993) sayılı Karar'a dayanarak VII. Bölüm kapsamında harekete geçirecek bir unsur olmuştur. Benzer şekilde pandemi de kolektif güvenlik sistemini harekete geçirebilecek bir unsur olabilecektir. Bu konuda daha önce Ebola salgınına ilişkin "kamu sağlığının uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit" olarak kabul edilen karar emsal niteliği taşımaktadır.

BM sistemi içinde bağlayıcı nitelikte karar alma yetkisi olan Güvenlik Konseyi uzunca bir süre Covid-19'a ilişkin olarak bir karar alamamış, en nihayetinde 1 Haziran 2020'de Covid-19'un DSÖ tarafından pandemi ilan edilmesinden neredeyse dört ay sonra Güvenlik Konseyi 2532 (2020) sayılı Kararı alabilmiştir.⁷¹ Oybirligi ile alınan ve BM'nin uluslararası barış ve güvenliğinin korunmasındaki asli sorumluluğunu hatırlatan kararda, Covid-19 ile mücadele kapsamında küresel düzeyde 90 günlük bir ateşkes kararı alınabilmiştir; ancak bu kararın BM Antlaşması'nın VII. Bölüm kapsamında değil VI. Bölümü kapsamında alındığı gerekçesi ile bağlayıcı olmadığı ileri sürülmektedir. Tek taraflı tedbirlere başvurarak işbirliğinden kaçınan devletlere yönelik herhangi bir yaptırım öngörmeyen bu karar pek çok eksik yönü nedeniyle eleştiriye açık olsa da Covid-19'un uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olduğu tespiti yapmış olması nedeni ile önemli bir gelişme olarak görülebilir. Böylece bu tespiti dayanarak örneğin bağlayıcı karar alma yetkisi olmayan DSÖ'nün kararlarını BM üyelerinin yerine getirmeleri yönünde bir karar alınabilecektir.

Pandemi durumunda kolektif güvenlik sisteminin harekete geçirilmemesi halinde devletler tek taraflı yaptırım uygulama yoluna gidebileceğinden bazı devletler için yıkıcı sonuçlar ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Geçmişte Peru ekonomik kaygılar ile ülke içinde yayılan kolera salgınına sakladığı için başta Avrupa devletleri olmak üzere çok sayıda devlet tarafından Peru'ya yönelik ekonomik yaptırımlar ve seyahat kısıtlamaları uygulanmış, bu nedenle Peru ekonomisi ağır hasar görmüştür.⁷²

BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri başta olmak üzere pek çok devletin temsilcisi esasında Covid 19 ile mücadelede işbirliği konusunda benzer görüşlere sahip olmalarına rağmen kolektif politika ve yaptırım konusunda bir uzlaşma sağlanamamıştır. İlk defa 9 Nisan'da video konferans ile biraraya gelen Güvenlik Konseyi üyeleri Covid-19 ile mücadelede işbirliğinin önemli olduğuna vurgu yapmışlardır. ABD'nin BM Daimi Temsilcisi *Kelly Craft*, tam şeffaflık ve kamu sağlığı verilerinin uluslararası toplumla zamanında paylaşılması çağrısında bulunarak "Salgınla mücadelenin en etkili yolu, bilime dayalı doğru veri toplama, virüsün kökenini,

⁷⁰Benzer yönde bkz. <https://medyascope.tv/2020/05/01/yeni-zelandanin-koronaviruse-karsi-birles-stratejisinden-neler-ogrenebiliriz-eski-yeni-zelanda-basbakani-helen-clark-ve-prof-michael-baker-ile-soylesi/> (15.05.2020).

⁷¹ Bkz. [https://undocs.org/en/S/RES/2532\(2020\)](https://undocs.org/en/S/RES/2532(2020)) (19.09.2020).

⁷² Detaylı olarak bkz. SUAREZ, Ruben/BRADFORD, Bonnie: "The Economic Impact of the Cholera Epidemic in Peru: An Application of the Cost of Illness Methodology", Office of Health, Bureau for Research and Development, Water and Sanitation for Health Project, Field Report. 415, 1993.

özelliklerini ve yayılımını analiz etmekten geçiyor" ifadelerini kullanmıştır.⁷³

Çin'in BM Daimi Temsilcisi *Zhang Jun* ise, virüsün sınıır, ırk ve inanç ayırmadığını ve insanlığın ortak düşmanı olduğunu belirterek, "*Covid-19 küresel bir sorun, ulusal hükümetleri, uluslararası toplumu test ediyor, koordinasyon içinde bir araya gelip gelemeyeceğini ölçüyor. Hepimiz küresel bir köyde yaşıyoruz ve ortak bir geleceğimiz var. Zorlukla yüzleştiğimiz ve birlikte çalıştığımız sürece virüs yenilebiliriz*" diyerek özellikle çok taraflılığın önemine vurgu yapmıştır.⁷⁴

Rusya'nın BM Daimi Temsilcisi *Vassily Nebenzia* de benzer şekilde şu an "karşılıklı suçlamaların ve hedef göstermenin" zamanı olmadığına dikkati çekerek⁷⁵ ABD Başkanı Donald Trump'ın eleştirdiği DSÖ'ne sahip çıkmıştır. *Nebenzia*, "Dünya Sağlık Örgütü'nü uzman BM birimi olarak desteklememiz önem teşkil ediyor, küresel önlemleri koordine etmesine destek olmalı, tavsiyelerini dikkate almalıyız" diyerek DSÖ'nün daha aktif bir rol oynaması gerektiğini belirlemiştir. Güvenlik Konseyi'nin diğer daimi üyesi Fransa'nın BM Daimi Temsilcisi *Nicolas de Rivière* ise, Afrika'da Covid-19 salgının yayılmasından derin endişe duyduklarını belirterek Afrika'da Covid-19 ile mücadeleye 1,2 milyar avro ayıracıklarını duyurmuştur.⁷⁶

İngiltere'nin BM Daimi Yardımcısı *Jonathan Allan* Covid-19 ile mücadele için 670 milyon dolar yardım yapacaklarını söylerken, Almanya'nın BM Daimi Temsilcisi *Christoph Heusgen* ise, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri arasındaki anlaşmazlıkların Konsey'in salgın konusunda bir adım atmasını geciktirmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirerek "Güvenlik Konseyi'nde şimdiye kadar sağır eden bir sessizlik olduğunu kabul etmek zorundayız" diyerek bütün Dünya'nın şu anda tek ortak düşmanı olan Covid-19 ile mücadele etmesi gerektiğini söylemiştir.⁷⁷ Belçika'nın BM Daimi Temsilcisi *Marc Pecsteen* ise, BM barış gücü misyonlarında görev yapan Belçika askerlerini geri çekmeyeceği taahhüdü vererek bir başka önemli konuya dikkat çekmiştir.⁷⁸

Görüldüğü üzere başta BM daimi temsilcileri olmak üzere bütün devletler Covid-19 ile mücadele konusunda işbirliğinin önemine inanmakta; ama adım atmakta tereddüt etmektedirler. Bağlayıcılığı konusunda tartışmalar bulunan Güvenlik Konseyi'nin 90 günlük ateşkes çağrısı dışında bir yaptırım kararı alınamamıştır. BM tarafından etkili bir çözüm bulunamamış olması, zaten özellikle Suriye krizindeki başarısızlığı nedeniyle de ciddi bir güven kaybı yaşayan BM'nin geleceğini çok tartışmalı bir noktaya getirmiştir. BM tarafından hazırlanan raporlarda da ifade edildiği gibi, Covid-19 sonrası özellikle Alt Afrika devletlerinde açlık nedeniyle çok sayıda insanın hayatını kaybetme riskini taşıdığını ifade etmektedir. Bir an önce BM'nin tüm kapasitesini kullanabileceği mekanizmaları devreye sokması için halen geç değildir.

Güvenlik Konseyi'nin veto handikabı nedeniyle bağlayıcı karar alamaması nedeniyle geçmişte "Barış İçin Birlik Kararı"nda olduğu gibi Genel Kurul devreye girerek uluslararası barış ve güvenliği koruma konusunda tamamlayıcı bir fonksiyon üstlenmelidir. Ekonomik ve Sosyal Konsey de Covid-19'un ekonomik ve sosyal alanlarda yarattığı olumsuzlukları önlemek için devletlere gerekli yardımları ulaştırmalıdır. BM organları, DSÖ ile koordineli bir şekilde hareket ederek devletler arasında eşgüdümlü bir politika belirlenmesine öncülük etmelidir. Salgınları gizleyen, doğru bilgi vermeyen, uluslararası topluluğu yanlış yönlendiren ya da zor durumda olmasına rağmen yardım almaktan kaçınarak uluslararası topluluğu tehlikeye sokan devletlere caydırıcı nitelikte yaptırım uygulanmasına yönelik kararlar sorunun aşılması kaçınılmaz hale gelmiştir.

KAYNAKÇA

BONNET, François: "Salgın BM Güvenlik Konseyi'ni Felç Etti, BM'nin Geleceği Tehlikede", <https://medyascope.tv/2020/05/01/mediapart-salgin-bm-guvenlik-konseyini-felc-etti-bm-nin-gelecegi-tehlikede/> (12.04.2020).

CARON, David, D.: "The Legitimacy of the Collective Authority of the Security Council", American

⁷³Bkz. <https://www.npr.org/transcripts/835485122> (12.05.2020).

⁷⁴https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/zwb_d_665378/t1774399.shtml (20.05.2020).

⁷⁵Bkz. <https://apnews.com/9f229ec3e785bd5d8742fc94b0d3ac41> (15.05.2020).

⁷⁶Bkz. <https://twitter.com/franceonu/status/1248346989747736591> (13.05.2020).

⁷⁷Bkz. <https://apnews.com/c2bf4e47aecf3bbc33bfc12e3a84c26> (12.04.2020).

⁷⁸Bkz. <https://apnews.com/2bf4e47aecf3bbc33bfc12e3a84c26> (20.04.2020).

Journal of International Law, 87, 1993, s.552-588.

CASSESE, Antonio: International Law, Oxford Uni. Press, Oxford, 2008.

DE WET, Erica: “The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council”, Studies in International Law, Hart Publishing, 2014.

“General Assembly Adopts Omnibus Resolution Calling for Covid 19 Response, among 3 Passed on Global Health Threats, Malaria”, GA/12262, 11 September 2020.

GIORGIA, Papalia: “A Critique of the Unqualified Veto Power”, Perth International Law Journal, 2, 2017, s.55-63.

HABIBI Roojin/BURCI Gian Luca/DE CAMPOS Thana, vd.: “Do not violate the International Health during the COVID-19 outbreak”, The Lancet, February 13, 2020, [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)30373-1/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)30373-1/fulltext) (12.04.2020).

HALATÇI ULUSOY, Ülkü: Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Kapsamında Birleşmiş Milletler Akıllı Yaptırımları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014.

HOOD, Anna: “Ebola: A Threat to the Parameters of a Threat to the Peace”, Melbourne Journal of International Law, 16(1), 2015, s.29-51.

KURTDARCAN, Bleda; MUMCU, Özgür: “Covid-19’un Düşündürdükleri: Uluslararası Hukukun Pandemiyle Mücadele Rejimine Genel Bir Bakış”, <https://galatasaray.academia.edu/BledaKurdarcan> (15.05.2020).

MENGİLER, Özgür: BM Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2002.

MORGHENTAU, Hans J.: Uluslararası Politika II, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, (Çev: Baskın Oran; Ünsal Oskay), Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.

MOUSTAFA, Fouad, Rana, “The Legal Duty to Cooperate amid COVID-19: A Missed Opportunity?” <https://www.ejiltalk.org/the-legal-duty-to-cooperate-amid-covid-19-a-missed-opportunity/> (13.04.2020).

POBJIE, Erin: “Covid-19 as a Threat to International Peace and Security Council in Addressing the Pandemic”, <https://www.ejiltalk.org/covid-19-as-a-threat-to-international-peace-and-security-the-role-of-the-un-security-council-in-addressing-the-pandemic/> (18.09.2020).

SAMANCI, Uğur: “Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005) ve Hukuki Niteliği”, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, 16(2), 2014, s.115.

SCHACHTER, Oscar: “The UN Legal Order: An Overview”, in The United Nations and International Law, (Edt. J. Joyner), Cambridge Uni. Press, Cambridge, 1997.

SHAW, Malcolm, N.: Uluslararası Hukuk, TÜBA Yayınları, (Çeviri Editörü: İbrahim Kaya, Çevirenler: Yücel Acer, İbrahim Kaya, M.Turgut Demirtepe, G. Engin Şimşek), Ankara, 2018.

SUAREZ, Ruben/BRADFORD, Bonnie: “The Economic Impact of the Cholera Epidemic in Peru: An Application of the Cost of Illness Methodology”, Office of Health, Bureau for Research and Development, Water and Sanitation for Health Project, Field Report. 415, 1993.

WOOLSEY, L. H.: “The Uniting For Peace Resolution of the United Nations”, American Journal of International Law, 45(1), 1951, s.129-137.

Vice President Al Gore first statement Security Council Meeting on AIDS in Africa/ SC 6781 (2000).

<https://www.un.org/en/coronavirus/un-secretary-general> (15.04.2020).

<https://onu.delegfrance.org/UN-Security-Council-elements-to-the-press-on-COVID-19> (20.03.2020).

<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/china/news/article/covid-19-china-q-r-from-the-press-briefing-15-apr-2020> (28.04.2020).

<https://www.who.int/ihr/publications/9789241580496/en/> (15.05.2020).

<https://medyascope.tv/2020/05/01/yeni-zelandanin-koronaviruse-karsi-birles-stratejisinden-nelergorenebiliriz-eski-yeni-zelanda-basbakani-helen-clark-ve-prof-michael-baker-ile-soylesi/> (15.05.2020).

<https://www.npr.org/transcripts/835485122> (12.05.2020).

https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/zwbd_665378/t1774399.shtml (12.05.2020).

<https://apnews.com/9f229ec3e785bd5d8742fc94b0d3ac41> (15.05.2020).

<https://twitter.com/franceonu/status/1248346989747736591> (13.05.2020).

<https://apnews.com/c2bf4e47aecf3bbc33bfc12e3a84c26> (12.04.2020).

<https://apnews.com/2bf4e47aecf3bbc33bfc12e3a84c26> (20.04.2020).

<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> (16.03.2020).

<https://www.livescience.com/pandemic.html> (21.03.2020).

<https://www.cfr.org/background/role-un-secretary-general> (03.04.2020).

<https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/an-agenda-for-peace-preventive-diplomacy-peacemaking->

- and-peace-keeping-report-of-the-secretary-general/ (21.04.2020).
<https://undocs.org/A/59/2005> (22.04.2020).
<https://www.un.org/en/global-health-crises-task-force/> (20.05.2020).
<https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2020-04-09/secretary-generals-remarks-the-security-council-the-covid-19-pandemic-delivered> (31.03.2020).
<https://www.un.org/en/ga/69/resolutions.shtml> (14.04.2020).
<https://ebolaresponse.un.org/un-mission-ebola-emergency-response-unmeer> (13.04.2020).
<https://medyascope.tv/2020/05/01/mediapart-salgin-bm-guvenlik-konseyni-felc-etti-bmnin-gelecegi-tehlikede/> (15.04.2020).
<https://news.un.org/en/story/2020/03/1059972> (20.04.2020).
<https://news.un.org/en/story/2020/04/1061502> (15.04.2020).
<https://www.ndtv.com/world-news/coronavirus-un-chief-antonio-guterres-calls-for-security-council-unity-over-pandemic-2209291> (15.04.2020).
<https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-52496983/coronavirus-lack-of-co-ordination-let-virus-spread-un-s-guterres> (16.04.2020).
https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf (12.05.2020).
[https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A\(v\).pdf](https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A(v).pdf) (12.04.2020).
[https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A\(v\).pdf](https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A(v).pdf) (14.04.2020).
<https://undocs.org/en/A/RES/74/270> (20.04.2020).
<https://www.turkishjournal.com/2020/04/02/bmde-covid-19-ile-mucadele-icin-kuresel-koordinasyon-tasarisi/> (15.05.2020).
<https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf> (20.04.2020).
<https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/sres2177.php> (21.04.2020).
<http://unscr.com/en/resolutions/1308> (15.04.2020).
[https://undocs.org/en/S/RES/2532\(2020\)](https://undocs.org/en/S/RES/2532(2020)) (19.09.2020).
https://www.unaids.org/sites/default/files/sub_landing/files/20110607_UNSC-Resolution1983.pdf (22.04.2020).
<https://www.unaids.org/en/aboutunaid/unitednationsdeclarationsandgoals/unsecuritycouncilresolutions> (12.04.2020).
<https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/sres2177.php> (10.04.2020).
<https://www.whatsinblue.org/2020/04/international-peace-and-security-and-the-covid-19-pandemic-security-council-precedents-and-options.php> (12.04.2020).
<http://unscr.com/en/resolutions/2409> (13.04.2020).
<http://unscr.com/en/resolutions/2439> (13.04.2020).
<https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/health-crises/> (12.04.2020).
<https://www.un.org/securitycouncil/content/current-members> (15.04.2020).